

दण्ड तथा दण्ड निर्धारणका सिद्धान्त र सुधारात्मक न्याय प्रणाली

डा.श्रीप्रकाश उप्रेती
जिल्ला न्यायाधीश

छलफलका विषयहरू

- सैद्धान्तिक पक्ष
 - दण्ड तथा दण्ड निर्धारणका सिद्धान्त
 - सुधारात्मक न्याय प्रणालीको अवधारणा
 - प्रोवेशन र प्यारोल अवधारणा, उद्देश्य र समानता र भिन्नता
 - सामुदायिक सेवा र खुला कारागार
 - सजाय स्थगन सम्बन्धी व्यवस्था
 - सुधारात्मक व्यवस्थाहरू कार्यान्वयनमा ल्याउन गर्नुपर्ने प्रयास र पहलहरू
- कानूनी व्यवस्था
 - फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ ले गरेका व्यवस्था
 - सम्भावना र चुनौति

उद्देश्य

सहभागीहरूबीच उल्लिखित विषयको सैद्धान्तिक र नविन कानूनी व्यवस्थाको बारेमा छलफल गर्नु।

Background

- Law (Formal normative framework)
 - Regulative
 - Prohibitive
 - Facilitative
- Criminal law
 - Secular
 - Strict
 - Last resort
- Criminalization
 - Harm, immorality or ...
 - Entails punishment

Punishment/Sentencing

- Punishment

- Legal consequence
- Set up by the legislature in law
- Unpleasant

- Sentencing

- Application of punishment
- By formal institution
- Many segments: Philosophy, hearing, strategy, Model, decision, victim participation, formal sentencing ...

दण्डको वर्गीकरण

- स्वरूप (Structure of Penalty) को आधारमा
 - प्रमुख दण्ड (Fundamental Penalty)
 - अतिरिक्त दण्ड (Additional Penalty)
 - वैकल्पिक दण्ड (Alternative Penalty)
- दण्डको प्रकृति (Nature of Penalty) को आधारमा
 - आर्थिक दण्ड
 - शारीरिक दण्ड
 - सुधारात्मक दण्ड

Sentencing Models

- **The Legislative Model**

- The legislature establishes by statute the length of the sentence for each crime.

- **The Judicial Model**

- The judge decides the length of the sentence within a legislatively established range.

- **The Administrative Model**

- The decision to release the inmate is later determined by an administrative agency, usually a parole board.

सैद्धान्तिक आधार

दण्डको सैद्धान्तिक आधार


```
graph TD; A[दण्डको सैद्धान्तिक आधार] --> B[फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरू]; A --> C[दण्डका सिद्धान्तहरू]; A --> D[दण्ड निर्धारणका सिद्धान्तहरू];
```

फौजदारी न्यायका
सामान्य सिद्धान्तहरू

दण्डका सिद्धान्तहरू

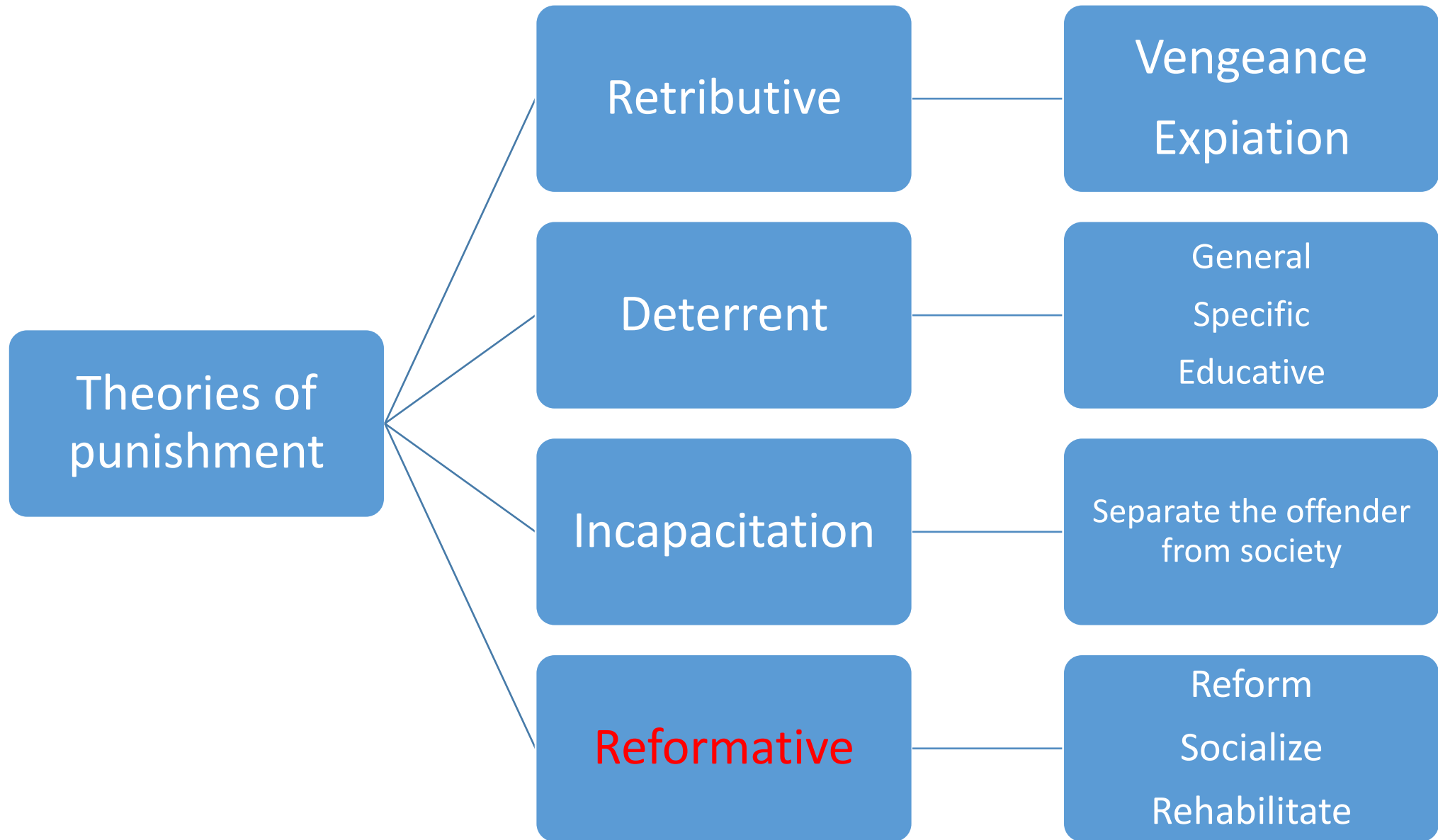
दण्ड निर्धारणका
सिद्धान्तहरू

फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरू

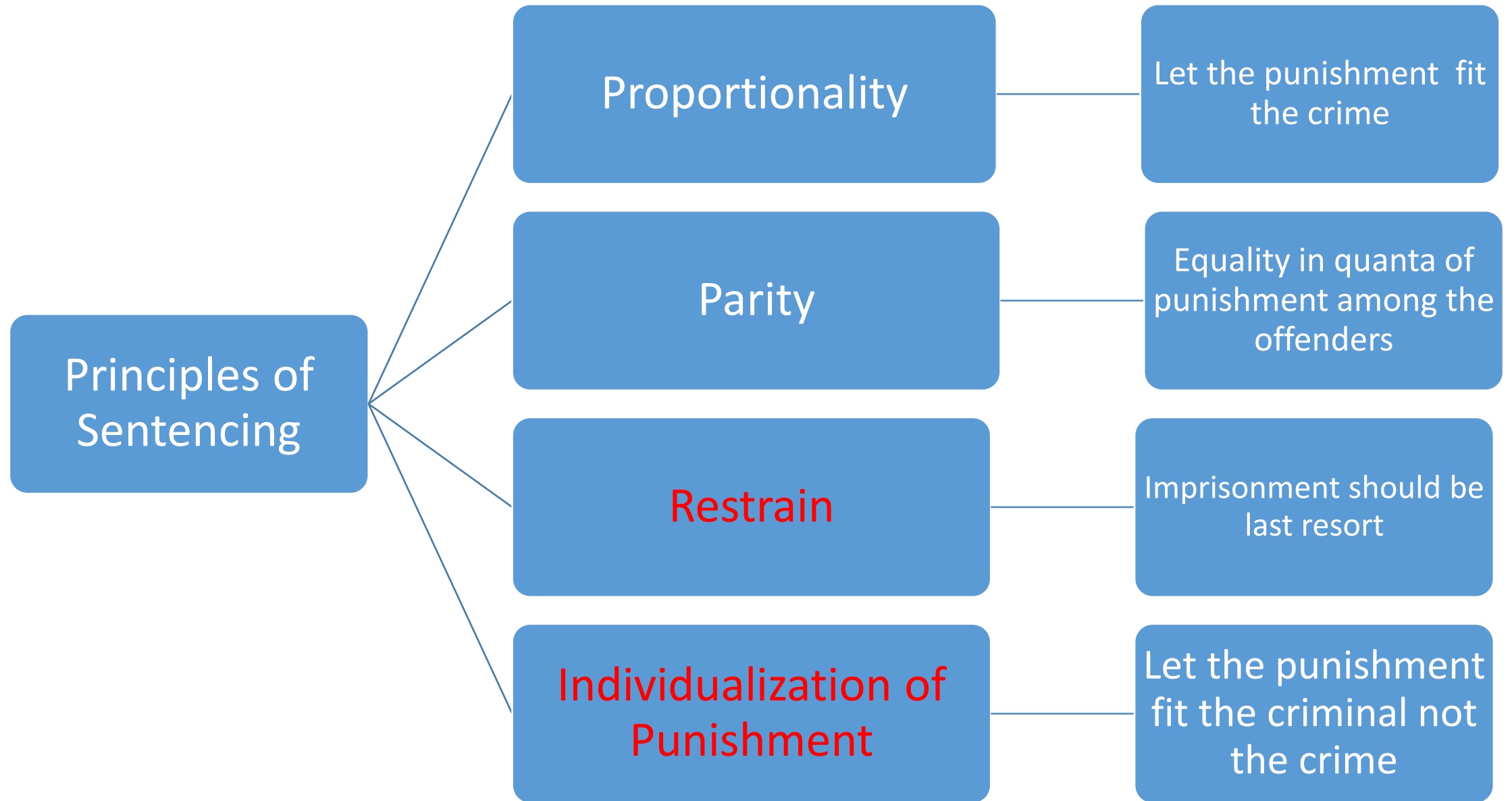
(अपराध संहिता, परिच्छेद-२)

- कानून बमोजिमको काम कसूर नहुने,
- कानून बमोजिम बाहेक सजाय नहुने,
- तथ्यको भ्रममा परी गरेको काम कसूर नहुने,
- एउटै कसूरमा दोहोरो सजाय नहुने,
- स्वच्छ सुनुवाईबाट वञ्चित नहुने,
- आफ्नो विरुद्ध साक्षी हुन कर नलाग्ने,
- कसूर प्रमाणित नभएसम्म कसूरदार नमानिने,
- नाबालकले गरेको काम कसूर नहुने,
- होस् ठेगानमा नरहेको व्यक्तिले गरेको काम कसूर नमानिने,
- मञ्जुरी लिइ गरेको काम कसूर नहुने,
- भलाइका लागि मञ्जुरी लिइ गरेको काम कसूर नहुने,
- भलाइका लागि संरक्षकको मञ्जुरी लिइ गरेको काम कसूर नहुने,
- भलाइका लागि मञ्जुरी नलिइ गरेको काम कसूर नहुने,
- कानून बमोजिम कसूर मानिने अवस्थामा मञ्जुरी लिएर पनि कसूर गर्न नहुने,
- असल नियतले दिएको जानकारीबाट क्षति पुगेमा कसूर नहुने,
- डर त्रासमा परी गरेको काम कसूर नहुने,
- अन्य हानि नोक्सानी बचाउन असल नियतले गरेको काम कसूर नहुने,
- निजी रक्षाको लागि गरेको काम कसूर नमानिने,
- ज्यान लिने अधिकार नहुने,
- मामुली हानि नोक्सानी भएकोमा कसूर नहुने,
- नाबालकबाट गराएको कसूरमा उमेर पुगेकोलाई सजाय हुने,
- निरपेक्ष दायित्व हुने कसूरमा आपराधिक मनसाय परीक्षण नहुने,
- संगठित संस्थाबाट भएको कसूरमा काम गर्ने गराउनेको आपराधिक दायित्व हुने,
- समूहबाट भएको कसूरमा सबै सदस्यलाई सजाय हुने,

Theories of Punishment

Theories of Sentencing

सजायका सिद्धान्तहरूमा अन्तरनिहित उद्देश्यहरू

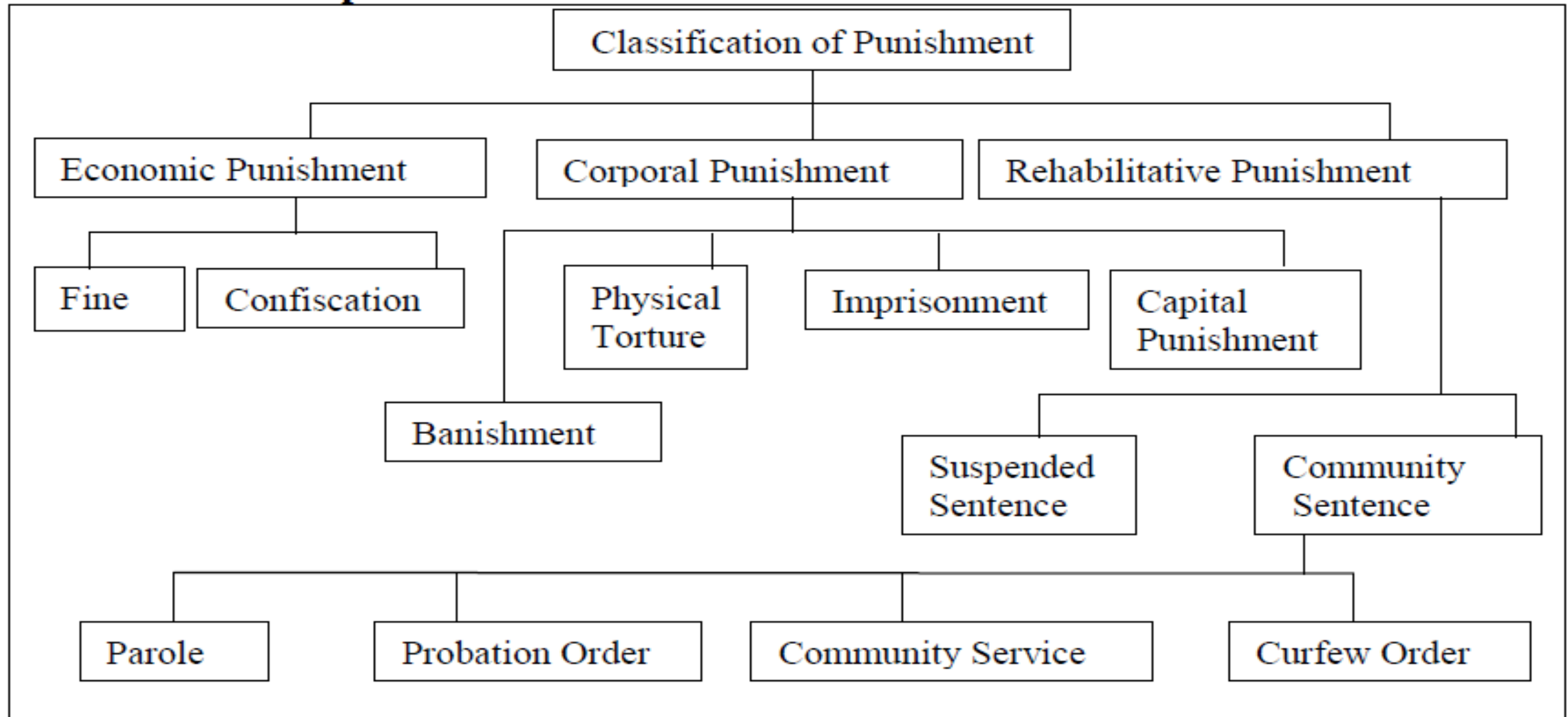
- समाज वा समुदायको सुरक्षा
- पीडितलाई क्षतिपूर्ति सहितको न्याय
- प्रतिवादीको पुनर्स्थापना र सुधार
- प्रतिवादीलाई समाजबाट अलग राख्ने
- प्रतिवादीलाई आफ्नो कार्यप्रति जिम्मेवारी बोध गराउने
- Deterrent effect
- निन्दा

दण्डको वर्गीकरण

- स्वरूप (Structure of Penalty) को आधारमा
 - प्रमुख दण्ड (Fundamental Penalty)
 - अतिरिक्त दण्ड (Additional Penalty)
 - वैकल्पिक दण्ड (Alternative Penalty)
- दण्डको प्रकृति (Nature of Penalty) को आधारमा
 - आर्थिक दण्ड
 - शारीरिक दण्ड
 - सुधारात्मक दण्ड

दण्डको वर्गीकरण

Simplified Table of Classification of Punishment

नेपालको सन्दर्भमा

- मानव न्यायशास्त्र
 - अदालतमा आफैं आई कसूर स्वीकार गर्ने कसूरदारलाई आधा सजाय (Sentencing)
 - राज्यले चोर पत्ता लगाउन नसके चोरिएको धानमाल राज्यले पीडितलाई दिने व्यवस्था (Victim Justice)
- नेपालको फौजदारी न्यायप्रणालीमा भएका आधारभूत परिवर्तनहरू:
- १९९० को मुलुकी ऐन:
 - कानून बमोजिमको न्याय,
 - प्रमाण परीक्षणमा दिव्य परीक्षाको उन्मूलन र
 - दण्डको स्वरूपमा नरमीकरण
- २०२० सालको मुलुकी ऐन:
 - निरपेक्ष फौजदारी कानून र
 - अमानवीय सजायको उन्मूलन
- २०७४ सालको नयाँ कानूनी संरचना:
 - न्यायपालिकीय नमूनामा कानूनको निर्माण,
 - सजायको लागि पृथक सुनुनवाइको व्यवस्था,
 - सुधारत्मक दण्डको व्यवस्था र
 - पीडितको अधिकारको स्थापना

कैदको विकल्पको खोजीको पृष्ठभूमि

- दण्डको सुधारात्मक सिद्धान्तको प्रभाव विस्तार हुनु।
- सबै बन्दीहरू खतरापूर्ण नहुने सन्दर्भमा सार्वजनिक खर्च र उपलब्धी बीचको असन्तुलन हुनु।
- अपराधीलाई कारागारमा नै राखेर कैद सजाय भुक्तान गराउनुको सट्टा जोखिमको आधारमा विभिन्न बैकल्पिक उपायहरू अपनाउन थालिएको।
- कारागार ब्यबस्थापन र दण्ड सुधारलाई मानवअधिकारको प्रमुख विषयवस्तु बन्नु।
- अपराधीलाई कारागारमा राखेर मात्रै निजलाई सुधार गर्न सकिन्छ भन्ने पुरातनवादी अवधारणामा परिवर्तन आउनु।
- अपराधीलाई कैद दण्ड कारावासको माध्यमबाट मात्र कार्यान्वयन नगरी कारावासका विकल्पहरूको प्रयोगबाट समाजमा सकारात्मक प्रभाव पर्नु।

United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)

- Member states shall develop non-custodial measures within their legal systems to provide other options, thus reducing the use of imprisonment, and to rationalize criminal justice policies,
- taking into account the observance of human rights, the requirements of social justice and the rehabilitation needs of the offender.

Non-custodial Measures/forms

- Verbal sanctions, such as warning;
- Conditional discharge;
- Economic sanctions and monetary penalties, such as fines
- Confiscation order;
- Restitution to the victim or a compensation order;
- Suspended sentence;
- **Probation** and judicial supervision;
- A community service order;
- Referral to an attendance centre;
- House arrest etc.

Post-sentencing dispositions

- Unpaid leave
- Work or education release;
- Parole;
- Remission;
- Pardon.

Alternatives to imprisonment

```
graph TD; A[Alternatives to imprisonment] --> B[Pre-trial stage]; A --> C[Sentencing stage]; A --> D[post sentencing stage]; B --> B1[Bail]; B --> B2[Plea Bargaining]; B --> B3[Diversion]; B --> B4[Administrative fines/non penal fines]; B --> B5[Juvenile Justice]; C --> C1[Fine and other monetary penalties]; C --> C2[Suspended sentence]; C --> C3[Compensation]; C --> C4[Probation]; C --> C5[Community-based sentence]; D --> D1[Parole]; D --> D2[Remission]; D --> D3[Pardon]; D --> D4[Temporary Release]; D --> D5[Open Prisons];
```

Pre-trial stage

- Bail
- Plea Bargaining
- Diversion
- Administrative fines/non penal fines
- Juvenile Justice

Sentencing stage

- Fine and other monetary penalties
- Suspended sentence
- Compensation
- Probation
- Community-based sentence

post sentencing stage

- Parole
- Remission
- Pardon
- Temporary Release
- Open Prisons

नेपालको सन्दर्भमा

- नेपालको संविधान धारा -२०: न्यायसम्बन्धी हक
- फौजदारी (कसूर तथा सजाय) निर्धारण ऐन, २०७४ (परिच्छेद-४,५, नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेको मितिदेखि प्रारम्भ हुने)
 - कैद सजाय अन्तिम उपाय,
 - कैद सजाय निलम्बन गर्न सकिने
 - सुधारगृहमा पठाउन सकिने,
 - पुनर्स्थापना केन्द्रमा पठाउन सकिने
 - सप्ताहन्त वा रात्रीकालीन कैद भुक्तानी गर्न सकिने
 - खुला कारागारमा राख्न सकिने,
 - प्यारोलमा राख्न सकिने
 - सामाजिकीकरण गाराउनु पर्ने,
 - कैदवापत शारीरिक श्रममा लगाउन सकिने
 - कारागार बाहिर जान दिन सकिने,
 - सुधारात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने
 - ठूलो कैद सजाय हुने,
 - कैद कट्टा हुनसक्ने।

सुधारात्मक सजाय/कार्यक्रम

सजायको प्रारम्भिक चरणमा

- सामुदायिक सेवा सम्बन्धी व्यवस्था, दफा २२
- कैद सजाय निलम्बन गर्न सकिने, दफा २४
- सुधार गृहमा पठाउन सकिने, दफा २५
- पुनर्स्थापना केन्द्रमा पठाउन सकिने, दफा २६
- सप्ताहान्त वा रात्रीकालीन समयमा कैद भुक्तान गर्न सकिने, दफा २७

सजायको अवधिमा

- कैद बापत शारीरिक श्रममा लगाउन सकिने, दफा ३१
- कारागार बाहिर जान दिन सकिने, दफा ३२
- सुधारात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने, दफा ३३

सजायको उत्तरार्धमा

- खुल्ला कारागारमा राख्न सकिने, दफा २८
- प्यारोलमा राख्न सकिने, दफा २९
- सामाजिकीकरण गराउनु पर्ने (दफा ३०)
- कैद कट्टा हुन सक्ने, दफा ३७

પ્રોવેશન ર પ્યારોલ અવધારણા, ઉદ્દેશ્ય
ર સમાનતા ર ભિન્નતા

Probation

- **Probation** in criminal law is a period of supervision over an offender, ordered by the court instead of serving time in prison. In some jurisdictions, the term **probation** applies only to community sentences (alternatives to incarceration), such as suspended sentences.
- This is conditional freedom granted by a judicial officer to a convicted offender, as long as the person meets certain conditions of behavior.

Probation

- The concept of probation, from the Latin, *probatio*, "testing," has historical roots in the practice of judicial reprieve.
- Probation first developed in the United States when *John Augustus*, a Boston cobbler, persuaded a judge in the Boston Police Court in 1841 to give him custody of a convicted offender, a "drunkard," for a brief period and then helped the man to appear rehabilitated by the time of sentencing.

Probation

- Probationers must abide by court-mandated conditions or risk *probation revocation*.
- There are two types of conditions: general and specific.
 - General: Apply to all probationers within the jurisdiction.
 - Specific: Judge-mandated for the specific probationer.
- Special conditions for juveniles

Objectives of Probation (PRI)

- 1. To maintain supervision over convicted offenders;
 2. To require offenders to abide by specified conditions that are focused on rehabilitation ,treatment and the prevention of any reoccurrences in the criminal behavior;
 3. To promote the human dignity and encourage positive behavior of offenders;
 4. To conserve government resources and reduce costs; and
 5. To promote community involvement in dealing with crime and the rehabilitations of offenders.¹⁴

कैद सजाय निलम्बन (दफा २४)

- (१) एक वर्षभन्दा कम कैद निर्धारण भएको कसूरदारले पहिलो पटक कसूर गरेको रहेछ र निजले गरेको कसूर, निजको उमेर, आचरण, कसूर गर्दाको परिस्थिति, कसूर गर्दा अपनाएको तरिकालाई विचार गर्दा निजलाई कैदमा राख्न उपयुक्त नदेखिएमा अदालतले त्यस्तो कसूरदारलाई भएको कैद तत्काल कार्यान्वयन नगरी निलम्बन गर्न सक्नेछ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम कैद निलम्बन गर्दा कैद सजाय निर्धारण भएको मितिदेखि तीन वर्षसम्म निलम्बन गर्न सकिनेछ।
- (३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायका कसूरमा कसूरदार ठहरिएका बालबालिका बाहेक अन्य कसूरदारलाई भएको कैद निलम्बन गर्न सकिने छैन
(Negative list- १६) :

- (क) कर्तव्य ज्यान, (ख) जवर्जस्ती करणी, (ग) मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, (घ) हातहतियार, खरखजाना तथा विष्फोटक पदार्थ, (ङ) भ्रष्टाचार, (च) शरीर बन्धक लिने वा अपहरण गर्ने, (छ) डाका, (ज) खोटा टक वा खोटा टिकट चलन, (झ) विदेशी विनिमय, (ञ) लागू औषधको ओसार पसार तथा कारोबार सम्बन्धी कसूर, (ट) प्राचीन स्मारक सम्बन्धी, (ठ) वन तथा वन्यजन्तु सम्बन्धी, (ड) सङ्गठित अपराध, (ढ) सम्पत्ति शुद्धीकरण, (ण) यातना वा क्रुर, निर्मम, अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार सम्बन्धी कसूर, (त) मानवता विरुद्धको अपराध।

कैद सजाय निलम्बन

(दफा २४)

- (४) कैद सजाय निलम्बनको आदेश गर्दा कसूरदारले निलम्बन अवधिभर विभिन्न काम गर्नुपर्ने ।
- (५) बालबालिकाको हकमा निर्णय गर्दा विचार गर्नुपर्ने विषय
- (६) कसूरदारले तोकिएका शर्त निलम्बन अवधिभर पालन गरे कैद भुक्तान भएको मानिने ।
- (७) कसूरदारले उपदफा (४) मा तोकिएका शर्त उल्लंघन गरे कैद निलम्बनको आदेश रद्द हुने ।
- (८) कैद निलम्बनको आदेश रद्द भए पूरा अवधि कैद कारागारमा बसी भुक्तान गर्नु पर्ने

Parole

- **Parole** is a temporary release of a prisoner who agrees to certain conditions before the completion of the maximum sentence period.
- Parole- a prisoner re-entry strategy in which inmates receive supervised conditional early release from correctional confinement.
- "प्यारोल" भन्नाले आफलाई तोकिएको कैद सजायको दुईतिहाई अवधि भुक्तान गरिसकेको कैदीलाई बाँकी अवधि तोकिएको शर्त पालना गरी प्यारोल अधिकृतको निगरानीमा समाजमा जीवन यापन गर्न अनुमति दिइएको अवस्था सम्झनु पर्छ । (दफा:२९)

Historical background of Parole

- *Alexander Maconochie*, a Scottish geographer and captain in the *Royal Navy*, introduced the modern idea of parole when, in 1840, he was appointed superintendent of the British penal colonies in Norfolk Island, Australia.
- He developed a plan to prepare them for eventual return to society that involved three grades.
- The first two consisted of promotions earned through good behavior, labor, and study.
- The third grade in the system involved conditional liberty outside of prison while obeying rules.
- A violation would return them to prison and they would start all over again through the ranks of the three-grade process.
- Prisoners earned marks through good behavior, lost them through bad behavior.

Objectives of Parole

(RPI)

1. To conserve government resources, reduce cost and reduce overcrowding in the prison system; to increase 'rotation' of the prison population;
2. To reintegrate convicted offenders into society by providing supervision and treatment service ;
3. To preserve community safety by supervising convicted offenders ;
4. To control the behavior of inmates who are in custody by offering parole for good behavior ; and
5. To encourage positive behavior of convicted persons while they are serving sentences that deprive them from the liberty.⁵

प्यारोलमा राख्न सकिने

(दफा २९)

- एक वर्षभन्दा बढी कैद सजाय पाई कैद सजायको दुई-तिहाई अवधि भुक्तान गरिसकेको र राम्रो आचरण भएको कसूरदारलाई सम्बन्धित जिल्ला प्रोवेशन तथा प्यारोल बोर्डको सिफारिसमा जिल्ला अदालतको न्यायाधीशले प्यारोलमा राख्ने आदेश दिन सक्नेछ।
- तर देहायका कसूरदारलाई प्यारोलमा राख्न सकिने छैनः
 - जन्मकैदको सजाय पाएको, भ्रष्टाचार, जबरजस्ती करणी, मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार, सङ्गठित अपराध, सम्पत्ति शुद्धीकरण, यातना वा क्रूर, निर्मम, अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार सम्बन्धी कसूर, मानवता विरुद्धको अपराध र राज्य विरुद्धको अपराध सम्बन्धी कसूरमा सजाय पाएको।
- "प्यारोल" भन्नाले आफूलाई तोकिएको कैद सजायको दुईतिहाई अवधि भुक्तान गरिसकेको कैदीलाई बाँकी अवधि तोकिएको शर्त पालना गरी प्यारोल अधिकृतको निगरानीमा समाजमा जीवन यापन गर्न अनुमति दिइएको अवस्था सम्झनु पर्छ।
- प्यारोलमा रहेको अवधिमा त्यस्तो कसूरदारले पालना गर्नु पर्ने भनी प्रोवेशन तथा प्यारोल बोर्डले निर्धारण गरेका शर्तहरू समेत तोकिदिनु पर्नेछ।

प्यारोलमा राख्न सकिने

(दफा २९)

- शर्तहरू सम्बन्धित कसूरदारले पालना गरे वा नगरेको अनुगमन प्यारोल अधिकृतले गर्नेछ ।
- प्यारोलमा रहेको कसूरदारले शर्त पालना गरेमा निजलाई तोकिएको कैद सजाय भुक्तान भएको मानिनेछ ।
- प्यारोलमा रहेको कसूरदारले शर्त पालना नगरेमा वा त्यस्तो अवधिमा कैद सजाय हुने कुनै कसूर गरेमा निजले आफूलाई तोकिएको बाँकी कैद सजाय कारागारमा बसी भुक्तान गर्नु पर्नेछ ।
- प्यारोल सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

Advantages and Disadvantages of Probation and Parole

Advantages

- Low cost
- Increased employment
- Restitution
- Community support
- Reduced risk of criminal sanctions
- Increased use of community services
- Better rehabilitation opportunities

Disadvantages

- Relative lack of punishment
- Increased risk to community
- Higher social costs
- Discriminatory and unequal effects (Men & women)

Probation vs. Parole

- **Probation** and **parole** are both alternatives to imprisonment.
- However, **probation** occurs prior to and often instead of jail or prison time,
- while **parole** is an early release from prison.
- In both **probation** and **parole**, the party is supervised and expected to follow certain rules and guidelines.
- **Probation** is granted by judge but **parole** is granted by parole board or in the recommendation of the parole board.
- In both case, risk of revocation.

सामुदायिक सेवा सम्बन्धी व्यवस्था

(दफा २२)

- छ महिनासम्म कैद सजाय भएको कसूरदारलाई कसूर, निजको उमेर, आचरण, कसूर गर्दाको परिस्थिति, कसूर गर्दा अपनाएको तरिको समेतलाई विचार गर्दा कैदमा राख्न उपयुक्त नदेखिएमा वा त्यस्तो कसूरमा अदालतले उपयुक्त ठहर्‍याएको अवधि कैदमा बसेपछि बाँकी अवधिको लागि अदालतले निजलाई सामुदायिक सेवा गर्न आदेश दिन सक्ने।
- कसूरदारको मञ्जुरी आवश्यक हुने।
- सामुदायिक सेवा:
 - क) निःशुल्क रुपमा सार्वजनिक काम गर्ने,
 - ख) निःशुल्क रुपमा अस्पताल, वृद्धाश्रम, अनाथालयमा सेवा गर्ने,
 - ग) निःशुल्क रुपमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी काम गर्ने,
 - घ) निःशुल्क रुपमा सार्वजनिक वा सामुदायिक विद्यालयमा अध्यापन वा सेवा गर्ने,
 - ङ) निःशुल्क रुपमा खेलकूद प्रशिक्षण गर्ने, गराउने,
 - च) निःशुल्क रुपमा कुनै परोपकारी संघसंस्थाहरूमा काम गर्ने,
 - छ) अदालतले तोकिदिएको उपचारात्मक वा सुधारात्मक संघ संस्थामा उपस्थित हुने र त्यस्तो संस्थाले लगाए बमोजिमको काम गर्ने।

सामुदायिक सेवा सम्बन्धी व्यवस्था

(दफा २२)

- अवधि निर्धारण गर्दा कसूरदारले प्रतिदिन काम गर्नुपर्ने समय समेत तोकिदिनु पर्ने ।
- प्रोवेशन तथा प्यारोल बोर्डले तोकिदिएको प्रोवेशन अधिकृत वा प्यारोल अधिकृतको सुपरीवेक्षणमा रही सेवा गर्नु पर्ने ।
- शर्त पालना नगरेमा वा सामुदायिक सेवा गर्ने गरी आदेश भएपछि निजले अघि कुनै कसूर गरेको कुरा जानकारी हुन आएमा वा सो अवधिमा अन्य कुनै कसूर गरेमा आदेश रद्द गर्ने ।
- निजलाई भएको कैद वा निजको भुक्तान गर्नु पर्ने बाँकी कैद सजाय कारागारमा रही भुक्तान गर्नु पर्ने ।

Open Prison - Definition

- An open prison is any jail in which the prisoners are trusted to serve their sentences with minimal supervision and perimeter security and are not locked up in prison cells. Prisoners may be permitted to take up employment while serving their sentence

Open Prison - Definition

- The concept of the 'open prison' was formulated at the **First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders in 1955**. It outlined the general characteristics which make a prison an open prison:
 - The **absence of security measures, both as regards material and staff provisions in the form of walls, locks, bars, armed or unarmed posts.**
 - A regime based on **voluntarily accepted discipline of the prisoners and on their sense of responsibility for the community of which they are a part of.**
- This general formula covers open prisons of various kinds and various forms as they are found in many countries.

Open Prison ...

- खुला कारागार “विश्वासले विश्वास प्राप्त गर्न सकिन्छ” (Trust begets the trust) भन्ने सुत्रमा आधारित छ। खुला कारागार निम्न चार अर्थमा खुला हुन्छ।
 - बन्दीको लागि खुला: बन्दीहरू दिनको समयमा बजार जान सक्दछन् तर साँझमा उनीहरूले तोकिएको बन्दी गृहमा वा स्थानमा फर्किनु पर्दछ।
 - सुरक्षामा खुला: बार, सशस्त्र सुरक्षाकर्मी, पर्खाल, पूर्जा जस्ता बन्द कारागारमा हुने सुरक्षाका संयन्त्रहरूको अभाव हुन्छ।
 - संगठनमा खुला: संगठनको कार्य बन्दीको उत्तरदायित्वको समझ, आत्मअनुशासन र आत्मविश्वासमा आधारित हुन्छ। र
 - जनसाधारणलाई खुला: जासाधारण कारागारमा जान र बन्दीलाई भेट्न सक्दछन्। यो व्यवस्थापनको अधिकार तथा प्रकृति एक प्रकारले बन्दीमा सार्ने कार्य हो र भौतिक नियन्त्रणको मात्रा नै कारागारको खुलापनको मापन गर्ने वास्तविक आधार हो।

खुला कारागारका विशेषताहरू

- थुनाको न्युनतम् घेरमा सानो समुहमा अनौपचारिक तथा संस्थागत बसाई,
- बन्दीहरूलाई उनीहरूको सामाजिक उत्तरदायित्वप्रति सचेत बनाउने प्रयास,
- बन्दीहरूलाई कृषि तथा अन्य सम्बद्ध पेशाको क्षेत्रमा तालिमका लागि पर्याप्त सुविधा,
- बन्दीहरूले आफ्ना साथीहरू तथा परिवारका सदस्यहरूसँग भेटघाट गर्ने ठूलो अवसर पाउने हुँदा उनीहरूलाई आपसी सल्लाह गरी घरेलु समस्या समाधान गर्न ठूलो अवसर प्राप्त हुन्छ ।
- बन्दीको लागि स्वास्थ्य तथा खाली समयको उपयोगका लागि पर्याप्त ध्यान दिइन्छ ।
- विशेष रूपमा तालिमप्राप्त तथा योग्य व्यवस्थापनद्वारा खुला कारागारको व्यवस्थापन गरिने ।

खुला कारागारका विशेषताहरू

- कमजोर तथा विरामी बन्दीहरूलाई पोषणयुक्त खानाको सुविधा ।
- बन्दीका पारिश्रमिकको केही भाग निजहरूलाई भुक्तानी गरिने र केही निजहरूका परिवारलाई पठाइने ।
- बन्दीहरूलाई सरल बैंक कर्जाको वित्तीय सहयोग ।
- कारागार कर्मचारी र बन्दी तथा बन्दीहरू स्वयंको बीचमा स्वतन्त्र रूपमा सम्पर्क हुने ।
- सुधारको पद्धतिको रूपमा विशेषज्ञको सुपरीवेक्षणमा बन्दीहरूलाई नियमित र पारिश्रमिकयुक्त काम ।
- लामो कारावासलाई कम गर्ने ।

खुला कारागारका मुख्य उद्देश्यहरू

- कारागारको अत्यधिक चापलाई कम गर्ने,
- राम्रो आचरणलाई पुरस्कृत गर्ने,
- आत्मनिर्भरताको तालिम दिने वा आत्मनिर्भर बनाउने,
- नियमित सार्वजनिक काम उपलब्ध गराउने,
- लामो अवधिका बन्दीलाई निरास हुन नदिने र आसा जगाउने,
- कृषि तथा उद्योग सम्बन्धी तालिम दिने,
- बन्दीलाई कारागारबाट रिहाईको लागि उपयुक्तता परीक्षण गर्ने, र
- बन्दीलाई उनीहरूको परिवारसँग बस्नको लागि योग्य-सक्षम बनाउने ।

फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ को दफा २८

खुल्ला कारागारमा राख्न सकिने

- कैद अवधिको दुईतिहाई अवधि भुक्तान गरिसकेको र राम्रो आचरण भएको कैदीलाई कारागार प्रमुखको सिफारिसमा सम्बन्धित जिल्ला अदालतको न्यायाधीशले खुल्ला कारागारमा राख्ने आदेश दिन सक्नेछ।
- "खुल्ला कारागार" भन्नाले कैदीले तोकिएको समयमा आफूलाई राखिएको ठाउँभन्दा बाहिर समेत गई कुनै काम गर्न पाउने गरी नेपाल सरकारले तोकेको कुनै ठाउँ सम्झनु पर्छ।
- खुल्ला कारागारमा पठाउँदा निजले पालना गर्नु पर्ने शर्त तोक्नु पर्नेछ।
- खुल्ला कारागारमा पठाइएको कैदीले शर्त पालना नगरेमा वा त्यस्तो अवधिमा कैद सजाय हुने कुनै कसूर गरेमा निजले आफूलाई तोकिएको बाँकी कैद सजाय कारागारमा बसी भुक्तान गर्नु पर्नेछ।

सजाय स्थगनसम्बन्धी अवधारणा
र

व्यवस्था

Concept

- Sentence (सजाय कार्यान्वयन)
 - Postpone (स्थगन)
 - Suspend (स्थगन)
 - Conversion (परिवर्तन)
- Generally the term 'suspended' used to refer postponement of sentencing
- Suspended sentence: A legal arrangement in which a person who has been found guilty of a crime is not **sentenced** to jail but may be **sentenced** for that crime at a future time if he or she commits another crime during a specified period.
- May be conditional or unconditional

Concept

- Theory of punishment
 - Reformative
- Theory of sentencing
 - Restrain
 - Individualization

Normative framework (कानूनी व्यवस्था)

- सजाय स्थगन वा परिवर्तन
 - बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५, दफा ३६(५): बाल अदालतले सजाय हुने ठहर भएको बालबालिकाको उमेर, लिङ्ग, परिपक्वता, कसूरजन्य कार्यको प्रकृति र त्यस्तो कार्य गर्दको परिस्थिति समेतलाई विचार गरी शर्त तोकी वा नतोकी निजलाई भएको सजाय स्थगन गर्न वा सजायस्वरूप देहायका कुनै उपयुक्त निर्णय गर्नेछः-
 - (क) परिवारका कुनै सदस्य वा संरक्षकद्वारा असल मानवीय व्यवहारका सम्बन्धमा बालबालिकालाई सम्झाउन तथा बुझाउन लगाउने,
 - (ख) सेवा प्रदान गर्ने संस्था वा व्यक्तिबाट बालबालिकालाई अभिमुखीकरण गराउन लगाउने,

Normative framework (कानूनी व्यवस्था)

- (ग) एकल, सामूहिक वा पारिवारिक मनोसामाजिक परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने,
- (घ) परिवारका कुनै सदस्य, संरक्षक, विद्यालय, सेवा प्रदान गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको निगरानीमा निर्धारित शर्तहरू पालन गर्ने गरी निश्चित अवधिका लागि उनीहरूसँगै राख्न लगाउने,
- (ङ) सेवाको प्रकृति र अवधि तोकी बालबालिकाको उमेर सुहाउँदो सामुदायिक सेवामा पठाउने,
- (च) निजलाई भएको सजायभन्दा बढी अवधि नहुने गरी बाल सुधार गृहमा बस्न लगाउने।

Normative framework (कानूनी व्यवस्था)

- सजाय परिवर्तन (र निलम्बन)
 - मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ (दफा १५५- कैद बापत रकम तिर्न सकिने)
 - कुनै कसूरमा पहिलो पटक कसूरदार ठहरी एक वर्ष वा एक वर्षभन्दा कम कैदको सजाय भएको मुद्दामा कसूरदारको उमेर, कसूरको गम्भीरता, कसूर गरेको तरिका, आचरण समेतलाई विचार गर्दा कारागारमा राख्नु उपयुक्त नदेखिएमा तथा निजलाई छोड्दा सार्वजनिक शान्ति, कानून र व्यवस्थामा खतरा पुग्ने समेत नदेखिएमा त्यसको कारण खुलाई अदालतले निजलाई कैदमा राख्नुको सट्टा त्यस बापत रकम लिई कैदबाट छाडिदिन उपयुक्त ठहर्‍याएमा कैद बापतको रकम तिरी कैद बस्नु नपर्ने गरी आदेश दिन सक्नेछ ।

क्रमशः

- यसरी आदेश दिनुअघि त्यस्तो ब्यक्तिलाई कुनै प्रकारको कसूर नगरी राम्रो आचरण पालन गर्नेछु भन्ने व्यहोराको कागज गराउनु पर्ने ।
- रकम तिरी कैद बस्नु नपर्ने गरी आदेश भएको कसूरदारले कैद बापत रकम बुझाउँदा एक दिन कैदको तीन सय रुपैयाँका दरले रकम बुझाउनु पर्ने ।
- कैद बस्न छुट भएको ब्यक्तिले त्यसरी छुटेको मितिले तीन वर्षभित्र कैदको सजाय हुने कुनै कसूर गरेमा निजलाई पहिले भएको फैसला बमोजिमको कैद समेत थपी सजाय कार्यान्वयन गर्नु पर्ने ।
- विदेशी नागरिकले कैदको सट्टा रकम तिरी कैदबाट छुटकारा पाउन निवेदन दिएमा अदालतले दफा १५९ को उपदफा (४) मा उल्लेख भएका कसूर बाहेक अन्य कसूरका कसूरदारलाई कैद सजाय बापत प्रति दिन पाँचसय रुपैयाँका दरले हुन आउने रकम एकमुष्ट तोकी त्यस्तो रकम बुझाएमा बाकी अवधि कैदमा बस्नु नपर्ने गरी आदेश दिन सक्ने ।
- यसरी आदेश दिँदा अदालतले त्यस्तो ब्यक्तिलाई सात दिनभित्र नेपाल बाहिर पठाउने आदेश दिनु पर्ने र अध्यागमन कार्यालयले त्यस्तो ब्यक्तिलाई नेपाल बाहिर पठाउनु पर्ने ।

सुधारात्मक व्यवस्थाहरु कार्यान्वयनमा ल्याउन गर्नुपर्ने प्रयास र पहलहरु

- सुधारात्मक व्यवस्थाहरु हालसम्म पूर्णरूपमा लागू हुन नसकेको,
- लागू हुनुपूर्व सुधार गर्नु पर्ने कानून,
 - खुला कारागारको व्यवस्था
 - प्यारोलको व्यवस्था
 - अन्य
- आवश्यक निर्देशिका, नियमावली लगायतको तयारी,
- प्यारोल प्रोवेसन बोर्ड गठन,
- आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था, तालिम,
- संस्थागत संरचना निर्माण ।

कुनै जिज्ञासा ?

सक्रिय सहगिताको लागि
धन्यवाद !

upretisp@gmail.com